

Мамбетова Заря Жусуповна

К.п.н. отделения педагогического образования Колледжа КГУ им И.Арабаева

Молдалиева Аида Жаксыбековна

*Старший преподаватель отделения педагогического образования Колледжа
КГУ им И.Арабаева*

БАШТАЛГЫЧ КЛАССТА МЕКЕН ТААНУУ САБАГЫ БОЮНЧА ОКУУЧУНУН БИЛИМИН БААЛОО ЖАНА МАЗМУНУН ОПТИМАЛДАШТЫРУУ

ОПТИМИЗАЦИЯ СОДЕРЖАНИЯ И ОЦЕНКА ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ ПО РОДИНОВЕДЕНИЮ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

OPTIMIZATION OF CONTENTS AND EVALUATION OF KNOWLEDGE OF STUDENTS BY NATURE SCIENCE IN THE INITIAL CLASSES

Аннотация: Бул макалада Мекен таануу сабагында өздөштүрүлүүчү алгачкы илимий түшүнүктөр такталып, ал түшүнүктөрдү өздөштүрүүнүн деңгээлдери ачып көрсөтүлгөн. Эксперименттик иштердин натыйжасында дифференцирленген тапшырмалар жана баалоонун ар кандай формалары мекен таануу окуу сабагынын мисалында иштелип чыгып сунушталган.

Аннотация: В статье раскрыты первоначальные научные понятия по предмету Родинаведение, а также уровни усвоение первоначальных понятий. Рекомендованы дифференцированные задания и различные спектры оценивания по предмету Родинаведения.

Annotation: In the article the initial scientific concepts on the subject of homeland Studies, and the levels of assimilation of the initial concepts are considered. Differentiated tasks and different spectra evaluating on the subject of homeland Studies are recommended.

Ачкыч сөздөр: баалоо, дифференцирленген тапшырмалар, баалоонун формалары, мазмунду оптималдаштыруу, окуучунун жеке өзгөчөлүгү.

Ключевые слова: оценивание, дифференцированные задания, формы оценивания, оптимизация содержания, индивидуальные особенности ученика.

Key words: evaluation, differentiated tasksform of evaluation, optimization of the content, individual characteristics of the pupils.

Жаш муунду өнүгүп жаткан коомдун талабына ылайык тарбиялоодо окутуунун мазмунун оптималдаштыруу ар дайым актуалдуу маселелердин бири болуп эсептелет. Жалпыга белгилүү болгондой, окуу материалы бардык учурда эле окуучуларга жеткиликтүү болбойт. Материал оор же жеңил болушу мүмкүн, баланын жаш өзгөчөлүгүнө, турмуштук тажрыйбасына, анын дүйнөнү таанып билүү муктаждыгына дал келбеши окутуу процессинин натыйжалуулугуна терс таасирин тийгизет. Баалоо системасы билим берүүнүн сапатын камсыз кылуучу элементтердин бири болуп эсептелет. Окуучунун билимин баалоо жана окутуунун мазмунун ошого ылайык оптималдаштыруу олуттуу мааниге ээ болмокчу.

Натыйжага багытталган окутуунун шартында мугалимдер ар бир темага карата максатты так кое албаганы практикада ачык байкалат. Бул жагдайга байланыштуу мугалимдерге жардам катарында Мекен таануу сабагы боюнча окуучуларга берилүүчү негизги түшүнүктөр такталып, “Сапаттуу билим берүү” долбоорунун астында Мекен таануу предметинде окуучунун билимин баалоо боюнча көрсөткүчтөрдүн үлгүсү иштелип чыккан. Мекен таануу сабагында окуучуга төмөндөгү түшүнүктөрдү өздөштүрүү талабы коюлат:

- жаратылыштагы кубулуштардын, өз ара байланыштардын, жыл мезгилдерин, алардын өзгөчөлүктөрүн сүрөттөп жана мезгилдердин алмашуусу менен адамдын, жаныбарлардын жана өсүмдүктөрдүн жашоосундагы өзгөрүүлөрдү, жансыз жана жандуу жаратылыштын өз ара байланышын түшүндүрүп бериши;

- өсүмдүктөрдүн түзүлүшүн түшүндүрүп беришин, жашылча менен мөмө-жемиштерди атап, алардын айырмасын түшүндүрүп беришин, өсүмдүктүн өсүшүнө керектүү шарттарды атап бериши;

- жашылчаларды, жемиштерди, дан эгиндерди сүрөттөн айырмалап таанып, топторго бөлүштүрүп, алардын маанисин түшүндүрүп бериши;

- жашаган районун, областын, өрөөнүн атап, ал жердеги тоолорду, сууларды, жайлоолорду, ошондой эле маанилүү объектилерди атап, Мисалы: кооз жерлерди, мекемелерди, ишканаларды, тарыхый эстеликтерди ж.б.айтып бериши;

- абанын, суунун, топурактын маанисин түшүндүрүп, суунун касиеттерин аныктап, суунун касиетин тажрыйба жасап көрсөтүп, сууну үнөмдөө, абаны, топуракты, өсүмдүктөрдү, жаныбарларды коргоонун зарылдыгын аныктап, турмуштан мисал келтирип айтып бериши;

- жер бетиндеги сууларды картадан, глобустан көрсөтүп бериши;

- суунун үч абалын мүнөздөп (суу, буу, муз), суунун жаратылышта айлануусуна мисал келтирип айтып бериши;

- кен байлыктардын маанисин түшүндүрүп, анын зарылдыгын аныктап, кен байлыктын касиетин изилдеп, тажрыйбада салыштырып, өзгөчөлүгүн белгилеп бериши;

- Кыргызстандан кен чыккан жерлерди картадан көрсөтүп, өздөрү жашаган аймактагы кен байлыктар жөнүндө маалымат топтоп, айтып бериши;

- Кыргызстандын тоолорун, жайлоолорун, токойлорун, талааларын сүрөттөп берип, алар мамлекетибиздин байлыгы экенин айтып, жаныбарлардын жана өсүмдүктөрдүн ар кандай чөйрөдөгү жашоосун сүрөттөп жана аларды коргоо зарыл экендигин айтып бериши;

- маданиятыбызга салымын кошкон белгилүү инсандарды атап жана алардын иштеринин азыркы жашоо менен байланышын айтып бериши;

- Күн системасындагы планеталарды схеманы колдонуу менен сүрөттөп айтып беришин, Күн, Ай, Жердин, ааламдагы ордун, алардын өз ара байланышын, Жыл мезгилдеринин алмашуусундагы, суткалык өзгөрүүдөгү Күндүн ролун түшүндүрүп бериши;

- адамдын дене мүчөлөрүн атап жана алар аткарган кызматын, гигиеналык эрежелердин ден соолукка таасир этишин түшүндүрүп, адамдын мүчөл жылдарын айырмалап, эсептеп айтып бериши;

- чейректик, жылдык текшерүү боюнча экзамендик суроолорго “эң жакшы”, “жакшы” деген баага жооп берип, тесттерди туура аткарып, ангемелерди, эсселерди мазмундуу жазышы;

Мекен таануу курсу боюнча баалоодо төмөндөгү педагогикалык максат коюлат:

- окуу материалындагы фактыларды билишин текшерүү;

- окуу материалын кайра айтып беришин текшерүү;

- жөнөкөй байкоо жүргүзүүдөн жалпылап, жөнөкөй корутунду чыгара билишин текшерүү;

- жаратылыш, адам, коомдун ортосундагы байланыштарды көрсөтө билишин текшерүү.

Педагогикалык диагноздоону жүргүзүүгө мугалим, окуучу, ата-эне катышат.

Билимди баалоо ар тараптуу, толук, дифференцирленген мүнөздө болуш үчүн Блумдун таксономиясына кайрылабыз. Ал өздөштүрүүнүн 4 денгээли аныктайт:

1. Билүү

2. Түшүнүү

3. Колдонуу

4. Анализдөө

5. Синтез

6. Баалоо

Ал эми В.П.Беспалько өздөштүрүүнүн 4 деңгээлин көрсөтөт:

1. Билүү деңгээли (маалыматты кайталап айтып берүү)
2. Алгоритмдик деңгээл (билимди практикада колдонуу)
3. Эвристикалык деңгээл (билимин жаңы кырдаалда колдонуу)
4. Чыгармачылык деңгээл

Б.Блумдун жана В.П. Беспальконун негиздемелерине таянсак, окуучунун билимин баалоодо материалды кайталап айтып берүүнү гана баалоо менен чектелүүгө болбойт. Мында билимди колдонуу, анализдөө, синтездөө, чыгармачылыкты баалоо зарылдыгы келип чыгат.

Окуучулардын кабыл алуу деңгээли ар түрдүү болгондуктан, 3 деңгээлдеги суроо-тапшырмалар түзүлүп сыноого коюлду.

Биринчи деңгээл окуучулардын үлгү боюнча (аткаруунун берилген алгоритмин) аткара билүүсү менен мүнөздөлөт.

Экинчи деңгээл составы боюнча жөнөкөй ишмердикти аткаруу, ишмердикти башка кырдаалда колдонуу, анализдөө, салыштыруу жөндөмүүлүгү менен мүнөздөлөт.

Үчүнчү деңгээл өз алдынча конструкциялоонун элементери жана аны негиздөө менен коштолгон татаал составдуу ишмердикти аткарууну билдирет.

Окутуунун ар бир деңгээлинде окуучунун курактык жана жеке өзгөчөлүктөрүнө ылайык жана билим берүү шарттарын эсепке алуу менен бардык деңгээлдердеги компетентүүлүктөргө ээ болушу күтүлөт. Мындай мамиле ар бир окуучунун жакынкы өнүгүү зонасын эсепке алууну жана билим берүү жыйынтыктарына жетишүүнү камсыз кылат.

3 деңгээлде түзүлгөн суроо-тапшырмалар шаардагы 2 мектепте сыноого коюлду. 2013-жылдын сентябрь-ноябрь айларында Бишкек шаарындагы №5 мектепте, Г. Гмайнер атындагы мектепте эксперимент жүргүзүлдү. Экспериментке №5 мектептен 35 окуучу, Бишкек шаарындагы Г.Гмайнер атындагы мектептен 55, бардыгы болуп 90 окуучу катышты.

1-деңгээлдеги тапшырманы окуучулардын көпчүлүгү аткарышкан. Ал эми

2-деңгээлдеги тапшырманы окуучулардын 60%-ы гана аткарган.

3-деңгээлдеги тапшырманы окуучулардын 30%-ы гана аткарышкан.

Демек, окутуу процесси эске тутууга негизделген. Ой жүгүртүү, анализдөө сапаттарын өнүктүрүүгө убакыт жетишпейт.

Учурдун талабына жараша баалоо процессинде мугалим төмөндөгүлөрдү эске алууга тийиш:

- позитивдүү кайтарым байланышты түзөт (окуучунун аткарган ишине жазуу жүзүндө жана оозеки баяндама берүү), окуучуга анын мурдагы жана азыркы жыйынтыктарын салыштырууга жардам берет;

- окуучулардын жетишкендиктериндеги, инсан катары өнүгүшүндөгү прогреске байкоо жүргүзөт жана ар бир окуучу жылынын аягында өз баасын берет;

- баалоонун түрдүү ыкмаларын жана формаларын, анын ичинде, өзүн-өзү баалоону, өз ара баалоону, сапаттык баалоо каражаттарын (окуучунун портфолиосу, өз байкоосу, өнүгүү картасын ж.б.) колдонот;

- маселени биргелешип чечүү үчүн окуучунун прогресси жана жетишкендиктери тууралуу ата-энелерге маалымат берет;

- экинчи класстан баштап жыл сайын ар бир окуучуга баалары коюлган жетишкендиктердин табелин жана аны коштогон жазуу формасын даярдайт.

Мекен таануу предметинде баалоонун төрт негизги кадамы:

1. Биринчиден, мугалим окутуунун конкреттүү жыйынтыктарын сүрөттөйт жана аныктайт (Блумдун таксономиясынын негизинде).

2. Мугалим, окуучунун баштапкы билимдери менен көндүмдөрүнүн деңгээлин аныктайт.

3. Окутуунун максатын аныктайт.

4. Мугалим окутуунун максаттарынын негизинде жетишүүнүн деңгээлин баалайт.

Ар бир окуучунун билим алуудагы жетишкендиктери жана кабыл алуу деңгээли тууралуу түшүнүк алуу үчүн баалоонун кандайдыр бир формасын колдонуу жетиштүү болбойт.

Балдардын өнүгүүсүнүн, кабыл алуусунун жана жетишүүсүнүн бүт спектрин чагылдырган көрүнүштү түзүү үчүн баалоо стратегияларынын кенири спектрин колдонуу керек. Ал өзүнчө төмөндөгүлөрдү камтыйт:

- мугалимдин байкоосун;
- мугалим түзгөн тесттер менен тапшырмаларды;
- аткарылган иштердин үлгүлөрүн, портфолио жана долбоорлорду;
- стандартташтырылган тесттерди;
- диагностикалык тесттерди.

Окуучулардын компетенцияларынын калыптанышын кантип БААЛОО керек?

- фактыларды билүүсүн текшерүү керекпи же алган билиминин негизинде функционалдык көндүмдөрдүн жана маселени чече алууга жөндөмдүүлүгүнбү?

- илимий фактыларды, теория жана формулаларды билишин текшерүү үчүнбү же илимий билимин конкреттүү турмуштук маселелерди чечүүдө колдонуу жөндөмдүүлүгүн текшерүү үчүнбү?

Окуучулардын таанып-билүү стилдерин окутуунун мазмунуна ыңгайлаштырууда кенири белгилүү эки теория: «Блумдун таксономиясы» жана Гарднердин «Ой жүгүртүү жөндөмдөрүнүн көп түрдүүлүк теориясы» сунуш кылынат. «Баалоо» деген термин мугалимдердин, ошондой эле окуучулардын жасаган баардык аракеттерин өзүнө камтып, окутуу жана билим алуу процессине өзгөртүү киргизүү үчүн кайтарым байланыштын куралы катары колдонулган маалыматты көрсөтөт.

Мугалимдин бирдей эле түшүндүргөнүн, бирдей эле материалды ар кандай окуучулар ар кандай кабыл алышы жана өздөштүрүшү мүмкүн. Бул жетишкендиктердин ар түрдүү болушуна алып келет.

Билим алуу процессинин өзү балдар тарабынан ар түрдүү кабыл алынат жана бааланат.

Ошондуктан жеке инсанга багытталган принципке жана окуучуларды баалоо системасынын жаңыча мамилесине негизделген мамиле бул маселенин чечилишине жардам берет.

Мекен таануу предметинде баалоонун үч жолу:

1. Күнүмдүк баалоо диагностикалык да, формативдик да болушу мүмкүн. (диагностикалык жана формативдик баалоонун кээ бир жалпы өзгөчөлүктөрү бар). Алардын негизги талаптары төмөндөгүлөр:

- окутуунун максаттары так айтылат жана окуучулар менен талкууланат;
- окуучуларга убагында сын-пикирлер айтылып турат;
- күнүгө, мугалим баалаган тапшырмаларга кошумча, классташтарын баалоо сыяктуу эле, өзүн-өзү баалоо да өткөрүлүшү керек.

2. Мезгилдик кароо жыл ичинде өткөрүлүп турат. Колдонуу ыгына жараша, ал формативдик же суммативдик болушу мүмкүн.

Мезгилдик кароо мугалимдерге предметтер боюнча пландаштырууну жакшыртууга жардам берүүсү зарыл.

3. Жыйынтыктоочу баалоо – билим берүү деңгээлине же кийинки класска өтүү үчүн окуучунун жетишкендиктерин жалпы баалоону көрсөтөт.

Мекен таануу сабагынын мазмунун оптималдаштырууну теориялык жактан изилдөөдө учурдагы баалоо маселери талданып, мазмунду оптималдаштыруу принциптери төмөндөгүчө аныкталды:

-окуу материалынын инсанга багытталышы, анын билимге муктаждыгынын эске алынышы;

-билим берүү мазмунун коомдун талабына ылайык келиши, системалуулугу, бүтүндүгү жана толуктугу;

-окуу материалын өздөштүрүү негизги компетенттүүлүктөрдүн (маалыматтык, маселе чечүү, социалдык-коммуникативдик) негизинде бааланышы:

Мекен таануу окуу предметинин мазмунун билимди баалоонун негизинде оптималдаштыруу төмөндөгү натыйжаларга алып келмекчи:

- окуу жүктөмүн азайтууга көмөк берет;

- маалыматтык билим берүүдөн практикага багытталган, инсандык сапаттарды өнүктүрүүчү билим берүүгө өтүүгө көмөк берет;

- окуучуларды социалдаштырууга, турмушка даярдоого, турмуштук маселелерди чече билүүгө багыт берилет.

Пайдаланылган адабияттар:

1. Бекбоев И.Б. Ориентация на личность, Бишкек, 2000.
2. Концепция развития образования в Кыргызской Республике (2007-2010гг)
3. Закон Кыргызской Республик «Об Образовании». (В редакции Законов КР от 28 декабря 2006 года №225,31 июля 2007 года № 111,31 июля 2007 года № 115)
4. Концепция обновления предметного образования в школах Кыргызстана, Бишкек, 1995
5. Мониторинг достижений в обучении (4 класс). – Бишкек, 2006.
6. Мамбетакунов Э.М. Формирование естественно-научных понятий на основе межпредметных связей.– Бишкек: Илим, 1991,–150с.
7. Мамбетакунов Э.М. Орто мектепте табигый илимдердин негизин окутуу. Мектеп. – 2000. №1. 10 – 15 б.
8. Ильенко Л.П. Опыт интегрированного обучения в начальных классах. Начальная школа.-1989. №9- с.15-16
9. Ефремова Н.Ф., Е.Ф. Корсунова “Независимое оценивание учебных достижений как инструмент формирования компетенции обучающихся”. Пед. 2009.№7.
10. Ефимов В.Ф. Компетентность как новое качество личности школьника. 2012 №2. 11-18 б.
11. Кыргыз Республикасынын билим жана илим министрлиги. Окуучулардын жетишкендиктерин баалоо. Бишкек. 2011.
12. Яковлева Н.П. Формирования действий контроля и оценки у младших школьников. /НШ. 2007. №2. 22-24-б.

Рецензент: п.и.к., доцент Карагулов Д